

Tanzimat Dönemini ve Romanını Başka Türü Düşünmek

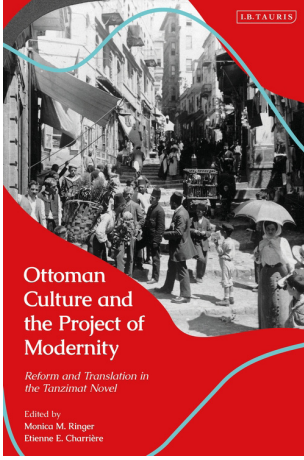
Fatih Altuğ*

Yirmi birinci yüzyıl, Osmanlı'nın son yüzyılındaki edebiyata dair eski paradigmayı sarsan çalışmalara şahit oldu. Her ne kadar eski paradigmayı savunanlar hâlâ alanda güçlü olsalar da bu dönemi milli Türk edebiyatının bir aşaması, hazırlık dönemi ya da eksik, kusurlu ötekisi olarak gören eski paradigmanın öncüllerini sarsan, dönemin edebiyatını çok-dilli, çok-alfabeli, çoğul ve gerilimli bir şekilde düşünmeyi öneren fikirler gün geçtikçe daha yoğun olarak dolaşıma giriyor. Yeni konumların belirli bir olgunluğa ulaşabilmesi için dil öğrenmeye, metin okumaya, teorileştirmeye çokça emek verilmesi gerekiyor. Tek başına bir kişinin üstesinden gelemeyeceği bu emek, iş birlikleri, ortak çalışmalar, derleme kitaplar, özel sayılar, çeviriler, tezler yoluyla birçok adım attı. İşte bu yöndeki son adımlardan biri de Monica M. Ringer ve Etienne E. Charrière'nin derlediği *Ottoman Culture and the Project of Modernity: Reform and Translation in the Tanzimat Novel* kitabı.

Derlemede, Dekadanlar tartışmasına, *Araba Sevdası*'na, *Felâh Bey ile Rakım Efendi*'ye, Ahmet Midhat'ın *Letaif-i Rivayat* külliyyatın-

* Doç. Dr., fatihaltug77@gmail.com ORCID: 0000-0002-8007-0169

Yazının gönderim tarihi: 15. 01. 2021. Yazının kabul tarihi: 01. 02. 2021.



daki Fransızca geçen metinlere, yine Ahmet Midhat'ın *Fenni Bir Roman yahut Amerikan Doktorları'na*, *Turfanda mı yoksa Turfa mı'ya*, *Akabi Hikâyesi*'ne, Celal Nuri'nin romanlarına kadar uzanan geniş kapsamlı yazılar yer almakta. Bazıları sıkça tartışılmış bazıları pek az bilinen bu metinlere yeni perspektiflerle bakmaya çağırın bu yazılar, aynı zamanda hem Tanzimat dönemini hem de bu dönemin edebiyatını bir tercüme pratiği üzerinden düşünmeyi öneriyor. Aşağıda, burada tercümeden

neyin kast edildiğini açıklayacağım ama şu noktada bu derlemenin edebiyat ağırlıklı bir metin olmakla birlikte önerisinin yalnızca edebiyat sınırlı olmadığını belirteyim. Edebiyatla siyaset ve bilim söylemlerin karşılaşma anları da, bu söylemleri kuşatan maddi pratikler de derlemenin birincil derecede olmasa da gündeminde.

Kitabın özellikle ilk yarısının neredeyse Ahmet Midhat kitabı olacak hacimde bu yazara odaklandığını belirteyim. Ahmet Midhat ve bilhassa *Felâtn Bey ile Rakım Efendi* ağırlıklı diziliş, kitabın dengesini ve düzenini bir nebze sarsıyor. Bunda kitabın editörlerinden Monica M. Ringer ile yazarlarından Melih Levi'nin çevirdiği romanın İngilizcesinin yakın zamanda çıkmasının payı var. Bu bakımdan derleme, Türkçe bilmeyen, bu dilin edebiyatına aşina olmayan okurlara da sesleniyor. *Felâtn Bey ile Rakım Efendi* ile ilgili yazılar, bu tür okurlar için romanın bağlamını ve önemini vurgulamayı da amaçlıyor. Ancak her bir yazı, bu romana ve dönem edebiyatına aşina olanlar için de alışıldıktan farklı ya da alışıldığı bir adım ilerisinde okumalar sunuyor.

Metinlere aşina olmayan okurların varlığı, sanırım edebiyat metinlerine odaklanan yazılarda romanların bazen özete yakın derecede anlatılmasına da yol açıyor. Bu örneklerde hem makale içi

tartışmanın hem de kitabın düşünce akışının ritmi düşüyor. Bu muhatap çeşitliliğinin ve dil farklarının yol açtığı en önemli sorun ise maalesef pek çok makalede yazarların ele aldıkları metinlere dair Türkçe kaynaklarla ilişki kurmaması. Bazen edebiyat metni başka hiçbir kaynak kullanmadan makale yazarı tarafından yakından okunuyor ve yorumlanıyor, bazen de Türkçe kaynak yalnızca bir malumatı vermek için kullanılıyor, çoğu zaman yazarlarla Türkçe metinler arasında teorik bir komşuluk kurulamıyor. Bunda, kaynaklara ulaşmanın zorluğu bir sebep olarak kısmen görülebilir ama bu durumun akademik ve dilsel hiyerarşilerle ilgili boyutları olsa gerek.

Bazı yazılarda görülen bu kusur bir kenara, kitap, genişletilmiş ve inceltilmiş bir tercüme telakkisini devreye sokarak ve bu telakkinin değişik veçhelerinin örneği olan on iki makaleyi bir araya getirerek hem Tanzimat edebiyatı fikrini hem de bu dönemin romanlarını yeni bakışlarla değerlendirmemizi sağlayacak çok önemli bir katkıda bulunuyor.

Ringer ve Charrière, Osmanlı modernliğini yerellik yabancılık kutbunun taraflarından birini baskın hâle getirmeden, birini diğere indirgemedi dinamik bir tercüme süreci olarak düşünmeyi amaçlamakta. Burada kastettikleri çeviri telakkisi, çizgisel ve tek yönlü değil, Batı'dan Osmanlı'ya yapılan bir tercüme etkinliğinden çok, üç boyutlu ve çok yönlü bir tercüme fikri söz konusu. Farklı yerellikler arasındaki alışveriş kadar, her yerelliğin kendi iç hareketlerini, iç cereyanlarını da dikkate alan bir tercüme anlayışdır bu. Giriş bölümünde, Ringer ve Charrière, kitabın yazarlarının, tercüme ve kültürel temasları ikili karşıtlıklar üzerinden düşünmeyen, çeşitli yazı alanlarının etkileşiminin yeni metinsel üretim biçimleri doğuracağına inanan bir perspektiften konuştuğunu belirtirler. Osmanlı'nın son dönemini ve bu dönemin edebiyatını, özne merkezli bir yaklaşımdan çok faillerin meydana getirdiği terkipler, çeşitli ilişkilerin oluşturduğu düzenlemeler olarak okumayı benimseyen bir tercüme telakkisinin peşindedirler. Böylelikle Osmanlı modernliğini ilerleme, değişim, kesinti, geçmişin reddi gibi kavramların ötesinde daha çoğul bir şekilde anlama mümkün olabilecektir. Osmanlı

modernliğine tercüme kavramıyla yaklaşmak, taklit, adaptasyon, melezleşme gibi kavramların ötesinde modernliği hayal, ifa ve icra etme süreçlerine dikkat etmek anlamına gelecektir. Kökenlere değil de reformcuların elindeki eski ya da yeni opsiyonları ne şekilde bir araya getirip yeni düzenlemeler, tanzimler oluşturduğuna dikkat edilebilir böylece.

Ringer ve Charrière, reformcuların romanı Osmanlı modernliğine dair fikirlerini keşfetmek ve yaymak için bir araç olarak gördüklerini düşünmektedir. Roman, Osmanlı kamusundaki muhaptaplarına Osmanlı modernliğinin yararlarını anlatacak, daha da ötesinde bu modernliği ete kemiğe büründürcektir. Romanların olay örgülerini kat eden, karakterleriyle özdeşleşen okurlar ve dinleyiciler, Osmanlı modernliğinin değerlerini, duyarlılıklarını ve konumlanışlarını tecrübe edeceği için roman, yeni Osmanlı öznesinin üretim sürecinin önemli bir ögesi olacaktır. Okurla roman kişileri ve modern Osmanlı öznesi arasındaki bu bağıntılar, çeşitli tercüme süreçlerinin bu ilişkilerde faal olduğunu göstermektedir.

Zeynep Seviner'in "Thinking in French, writing in Persian: Aesthetics, intelligibility and the literary Turkish of the 1890s" makalesiyle bu tercüme telakkisinin uygulamalarına geçeriz. Seviner'in makalesinin odağında 1897'de başlayan Dekadanlar tartışması yer alır. Servet-i Fünun hareketi karşısında alınan konumlara göre gelişen bu tartışmaya dair literatüre özgün bir katkı olan bu makalede, karşıtlarının Servet-i Fünun'u hem yabancıyla, yani Fransız edebiyatıyla aşırı yakınlık halinde hem de artık geride bırakılması gereken klasik Fars edebiyatından kurtulamamış olarak tanımlaması önemli bir çıkış noktası olarak belirir. Burada, diller ve zamanlar arası bir tercüme dinamiğinin içerisinde konumlandırılan Servet-i Fünun'un, dönemin yerleşik edebiyatının statükosunu nasıl sarstığı gösterilir. *Servet-i Fünun*'da tefrika edilen *Araba Sevdası* ve *Mai ve Siyah* romanlarının ifade ettiklerini ve 1890'larda Osmanlı yazarlık kurumunda yaşanan dönüşümleri de kat ederek tartışmasını ilerleten Seviner, bir polemğin söylemsel analizini modern Osmanlı edebiyat alanının içerisindeki bir yarılmaya ve bu yarılmının tarihsel anlamına doğru genişletir. Sonraki aşamada da tüm

bu dinamikler, David Damrosch, Emily Apter, Alexander Beecroft ve Sheldon Pollock'ın dünya edebiyatı analizleriyle diyaloga girmektedir. Seviner, ustalıkla bir şekilde Osmanlı yerelliğinin iç dinamiklerine, farklı yerellikler arasındaki ilişkilere ve yerel edebiyatların dönüşüm anlatılarını dünya edebiyatı kavramsallaştırmasıyla ilişkilendirmeye özen gösteren bir makale ortaya koymaktadır.

Seviner'in makalesinden sonra Dekadanlar tartışmasının başlatıcısı olan Ahmet Midhat'a dair makaleler art arda gelmeye başlar. Bu öbekteki ilk makale, Melih Levi'nin "How not to translate: Cultural authenticity and translatability in Recaizade Mahmut Ekrem's *Araba Sevdası* and Ahmet Midhat Efendi's *Felatun Bey ile Rakım Efendi*" makalesidir. *Felatun Bey ile Rakım Efendi*'nin İngilizce çevirmenlerinden biri olan Melih Levi, yazısında *Araba Sevdası* ile *Felatun Bey ile Rakım Efendi*'yi tercüme edimini nasıl izikleştirdikleri üzerinden birlikte düşünür. Züppelik üzerinden sık sık yan yana getirilen bu metinlerin daha önce üzerinde pek de durulmamış bir veçhesine odaklanarak bu karşılaştırmaya özgün bir boyut eklemektedir. Derlemenin genel sorularıyla uyumlu bir şekilde Levi, tercümeyle geniş bir bağlamda düşünür ve metinlerle tercüme yoluyla karşılaşmanın lafzi boyutları kadar, bu karşılaşmanın açığa çıkardığı arzu akışlarını, sınır koyma ve sınır aşma pratiklerini de dikkatle inceler. Özellikle *Felatun Bey ile Rakım Efendi*'de -eleştirmenler tarafından göz ardı edilen- Rakım ve İngiliz kızlarının Hafız'ın Farsça gazelinin çevirisi esnasında gerçekleşen girift ve tehlikeli yakınlaşmalarını analiz ettiği kısımlarda Levi, romanın dolaşımında olan yorumlama biçimlerine yeni bir katman eklemektedir.

Felatun Bey ile Rakım Efendi'nin diğer çevirmeni Monica M. Ringer ise "Beyond Binaries: Ahmet Midhat Efendi's prescriptive modern" makalesinde romanı özellikle kadın ve erkek karakterler arasındaki ilişkilerin çeşitliliğine ve bu ilişkilerin mahiyetine odaklanarak çözümlemektedir. Karakterlerin bir tür koordinatlar düzlemini oluşturup birbirine göre konumlandırılan Ringer, metnin yakın okumasından sonra Ahmet Midhat'ın Felatun ve Rakım aracılığıyla farklı Osmanlı modernliklerini nasıl tahayyül ettiğini

gösterir. Alaturka / alafranga, Doğu / Batı karşıtlığının ötesinde olan kurduğu karşıtlıkla Ringer, Ahmet Midhat'ın modern Osmanlı öznesini üretmek için romanı nasıl devreye soktuğuna işaret etmektedir. Bu yazının en büyük kusuru, roman dışında hiçbir kaynak kullanmamış olması. Başta Berna Moran ve Jale Parla olmak üzere *Felatun Bey ile Rakım Efendi* literatürüyle ilişki kurmaması, Ringer'in bu literatürden nasıl ayrıldığını ve yararlandığını tespit etmemizi zorlaştırıyor.

Owen Green'in "Cultivating Ottoman citizens: Ahmet Midhat Efendi's *Felatun Bey ile Rakım Efendi* with Ali Pasha's political testament" makalesinde bu sefer *Felatun Bey ile Rakım Efendi*, Tanzimat'ın en önemli yöneticilerinden Âli Paşa'nın siyasi vasiyetnamesiyle yan yana gelir. Green, hem siyasi bir metinle edebi bir metnin karşılaştığı bir alan kurgular hem de bu iki metnin modernliği ne şekilde tercüme ettiğini gösteren bir analiz sunar. Böylelikle roman, modern Osmanlı öznesinin üretimi tartışmasında konumlandırılmaya devam edilirken tarihsel ve siyasal bağlam daha ön plana çıkmış olmaktadır. Green, farklı düzlemlerden iki metnin yakınsadığı anları gösterdiği kadar perspektiflerin değiştiği, farklılıkların olduğu anlara da işaret eder. *Felatun Bey ile Rakım Efendi*'nin köle baş kişisi Canan da bu karşılaştırma düzleminde Osmanlı öznesi idealinin ve bu ideale yönelik özgürleşme ve tabi olma hareketlerinin cisimleştiği merkezî bir figüre dönüşmektedir. Böylelikle Green, romanın tarihselliğini ve politikliğini yaygın okumalara nispeten çok daha somutlaştıran bir okuma önerisi sunmaktadır.

A. Holly Shissler'in "Perils of the French maiden: Women, work, virtue and the public space in some French tales by Ahmet Midhat Efendi" makalesi, Ahmet Midhat'ın *Letaif-i Rivayat* külliyyatında yer alan "Suizan", "Cinli Han", "Çifte İntikam", "Diplomalı Kız" ve "Ana-Kız" adlı uzun hikâyelere odaklanmaktadır. Bu metinlerin ortak özelliği Fransa'da geçmesi ve kadın karakterlere önemli roller atfedilmesidir. Dolayısıyla bu örneklerde dinamik bir tercüme etkinliği söz konusudur. Bir yandan bu metinlerden bazılarının kökenlerinde Fransızca yazılmış gazete haberleri, kısa hikâyeler söz konusudur

ve Ahmet Midhat bu metinleri kendi hikâyelerinin zemini kılarak genişletme ve detaylandırma içeren bir tür tercüme gerçekleştirmektedir. Diğer yandan Osmanlı toplumu üzerinden tartıştığı bazı meseleleri Fransız bağlamında kurmacalaştırarak, mesafelenme aracılığıyla bir kültürel tercüme icra etmektedir. Ancak bu uzaklardaki toplumsal olaylar, cinsiyet dinamikleri, sınıf halleri aynı zamanda hitap ettiği Osmanlı okurları için ilişki kurulması gereken bir model olarak sunulmaktadır. Shissler özenle bu tercüme hareketlerini gözlemleyip analiz etmiştir. Metinleri bilmeyen okurlar için metinlerin anlatıldığı kısımların uzaması makalenin ritmini biraz etkilemesinin ve Shissler'in bu hikâyelere dair diğer okumalarla diyaloga girmemesinin dışında Ahmet Midhat külliyyatının kıyıda kalmış bu metinlerinin önemleri gösterilerek gündeme getirilmesi oldukça kıymetlidir.

Owen Green'in makalesinde siyaset metniyle edebiyat karşılaşmasını gördüğümüz gibi Ercüment Asil'in "The Tanzimat novel in the service of science: On Ahmet Midhat Efendi's *American Doctors*" makalesinde de bilim söylemiyle edebiyat söyleminin kesişme tarzları ve bunun Osmanlı modernliği ile ilişkisi incelenmektedir. Asil, Ahmet Midhat'ın *Fenni Bir Roman yahut Amerika Doktorları* romanına odaklanarak Osmanlı bilimkurgusunun söylemsel koşullarına bakmaktadır. Modern bilim söyleminin Osmanlı bağlamına tercüme edilmiş tarzıyla Osmanlı'da ilim ve fen ayrımının doğuş koşulları ve bu ayrımın müphemiyet anları birlikte tartışılırken aynı zamanda Ahmet Midhat'ın Oscar Michon'un "Amour & Galvanoplastie" metnini nasıl tercüme ettiği, yeniden yazdığı gösterilir. Asil, söylemler arasında gerilimlerin nasıl giderildiğini ve karşılıklı içindeki kavramların nasıl ilişkilendirildiğini ortaya koymuştur.

Benjamin C. Fortna'nın "Mizancı Murad's *Turfanda mı yoksa Turfa mı?* as historical novel" makalesiyse Mizancı Murad'ın *Turfanda mı yoksa Turfa mı?* romanının ayrıntılı bir tematik okuması olarak karşımıza çıkar. Bu sefer romanın altbaşlığındaki "milli roman" ifadesinde hissedilen bir gerilim öne çıkmaktadır: Sonraları Türklükle ilişkilendirilen ama romanın yazıldığı dönemde daha çok Müslüman Osmanlılığı ifade eden bu söz, romanın olay örgüsünde de farklı İsla-

mi yerellikleri dikkate alan bir İslami evrensellelikle Anadolu ve Türk- lük merkezli tonları olan bir tutum arasındaki ilişkide ete kemiğe bü- rünür. Fortna roman dışında hiçbir kaynakla tartışmaya girmeyerek ve romanı okumayan Türkçe bilmeyen okurlar için metnin bir tür özetini vererek makalesini kurgulamıştır. Bu tutum, tartışmanın akı- cılığını ve zenginleşmesini etkilemekle birlikte Fortna'nın romanın tutumunun keskinleştiği anlar kadar hem başlıkta hem de tematik düzlemde üretilen/sızan belirsizliklere, müphemiyetlere de atıfta bu- lunması oldukça önemlidir.

Neveser Köker'in "Inconvertible romance: Piety, community and the politically disruptive force of love in *Akabi Hikayesi*" maka- lesiyle birlikte kitabın Osmanlı edebiyat alanında farklı alfabelerde yazılmış metinlerle ilgisi de görünür olmaya başlamaktadır. Köker, Vartan Paşa'nın *Akabi Hikâyesi* ile Tanzimat Fermanı sonrası ko- şulları birlikte okuyarak Owen Green'in makalesiyle akraba bir gi- rişimde bulunuyor. Düzlemler arasında geçişleri, metnin içiyle dışı arasındaki hiyerarşiyi alt üst edişi, mikro ve makro düzlemi iç içe geçirişiyile hem *Akabi Hikâyesi* okumalarına hem de Tanzimat ile il- gili düşünüşümüze tesir edecek önemli bir katkıda bulunmaktadır bu makale. Kitabın ana eksenindeki tercüme motifinin çok katman- lılığını gördüğümüz örneklerden biri olan bu makalede Köker, mo- dalite kavramını devreye sokarak Tanzimat'ın siyasal ve ailevi düz- lemlerinde ihtida kavramının ne kadar merkezi olduğunu gösterir. Osmanlılık kavramının neşet edişiyile birlikte dinler ve mezhepler arası ilişkilerin nasıl kökten değiştiğini siyaset bilimi terminolojisiy- le incellemeyle ortaya koyarken *Akabi Hikâyesi*'ndeki mezhepleri farklı iki figürün romantik aşk hikâyesinin bu yeni düzen açısından nasıl sarsıcı olduğuna da metnin tematik analize ve Chateaubriand'ın *Ata- la*'sıyla yakınlık ve farklarına dayanarak işaret etmektedir. Aynı za- manda tartışmasında hem arşiv belgelerini hem de ikincil literatürü özenle devreye sokmasıyla Köker'in makalesi derlemenin en güçlü metinlerinden biridir. Ancak bu makale birazdan değineceğim Ayşe Polat'ın makalesinden sonra yer alsaydı kitabın ana ve alt temaları- nın sürekliliği bakımından daha iyi olurdu.

Ayşe Polat, “The late Ottoman novel as social laboratory: Celal Nuri and the ‘woman question’” makalesinde derlemedeki diğer metinlerden farklı olarak yirminci yüzyılda yazılmış iki romanı analiz ediyor. Celal Nuri İleri’ni *Ahir Zaman* ve *Tacire-i Facire* romanları aracılığıyla yazarın “kadın sorunu”nu nasıl kurmacalaştırdığını gösterirken Birinci Dünya Savaşı ve hemen sonrasındaki tarihsel bağlamla bu metinleri ilişkilendiriyor Ayşe Polat. Romanlardan biri İstanbul’da diğeri Roma’da geçiyor ve bu mekânsal farklılık sayesinde Celal Nuri, modernlik, kadınlık ve cinselliğe dair fikirlerini nüanslandırma imkânı buluyor. Polat, aynı zamanda romanların söylemiyle Celal Nuri’nin kurmaca olmayan yazılarındaki söylemini de karşılaştırarak mecranın ve kurmacanın açtığı imkânları gösteriyor. Böylelikle, tematik bir meselenin bağlam, şehir ve mecra değişikçe nasıl yeniden tercüme edildiği okurlara sunulurken alafranga/ala-turka karşıtlığının ya da *Felâtin Bey ile Rakım Efendi* başta olmak üzere Tanzimat romanının meselelerinin nasıl yeni biçimlerde formüleştirildiğine de dikkat çekiliyor.

Polat’ın makalesinden sonra makaleler ise belirli metinlerin çeşitli sorularla okunmasından çok Tanzimat edebiyatını makro düzleminde, dünya edebiyatı tartışmaları bağlamında konumlandırmakla bağlantılı. Ali Bolcakan’ın “Ottoman Babel: Language, cosmopolitanism and the novel in the long Tanzimat period” makalesi, Tanzimat edebiyatını Osmanlı Türkçesi dışında diller ve alfabeleri içerecek şekilde düşünmeyi teklif ediyor. Osmanlı İmparatorluğu’nda Tanzimat sonrasında üretilen edebiyatı, dünya edebiyatı ve kozmopolitanizm tartışmaları açısından konumlandırmaya çalışan Bolcakan, hem bu dönemi anlamak için bu tartışmaların işlevini gösteriyor, hem de bu tartışmaları nüanslandırmak ve derinleştirmek için dönem edebiyatının açacağı imkânlarla işaret ediyor. Osmanlı bağlamının çoğulluğuna ve gerilimlerine yapılan vurguyla kavramsal tartışma iç içe geçerken Bolcakan, *Araba Sevdası* ve Fariş eş-Şidyak’ın *es-Sâk ale’s-Sâk fimâ hüvel’-fâryâk*’ından alıntılarla metin eleştirisiyle makro analizi diyaloga sokuyor. Makalenin önemli eksiklerinden biri, önerileri bakımından kuvvetli yakınlıkların olduğu Mehmet Fatih

Uslu ve Fatih Altuğ'un *Tanzimat ve Edebiyat: Osmanlı İstanbul'un-
dan Modern Edebi Kültür* kitabının temel pozisyonunu da bu zengin
diyaloga sokmaması.

Kitabın editörlerinden Etienne E. Charrière'nin "Translating
communities: Reading foreign fiction across communal boundaries
in the Tanzimat period," makalesinin odağında gündelik dilde kul-
landığımız anlamıyla tercüme pratikleri yatmakta. Osmanlı'da icra
edilen modern edebiyatların özellikle Fransızcadan yapılan çeviri-
lerde Fransızca edebiyatla eşzamanlı bir ilişki kuramadığına, gün-
cel edebiyatı hep geriden takip ettiğine yönelik iddiaları sorgulayan,
Yunanca edebiyattan, Ermenice ve Türkçe edebiyatlara uzanan bir
kapsamda hem Fransızca edebiyatla sanıldığından çok yakın bir iliş-
ki kurulduğunu hem de bu dillerin çeviri pratik ve süreçlerinin bir-
birine çok benzediğini gösteriyor. Bu dillerin telif edebiyat alanında
kompartmanlar daha sıkıca oluşmuşsa da, diller arası geçişkenlik
daha zayıf olsa da çeviri bakımından ortak bir çeviri cemaatinden
bahsedilebileceğini, seçimlerin ve çeviri tarzlarının hayli paralel ol-
duğunu vurguluyor. Yaygın kanıları sarsması ve getirdiği katkıyla
döneme, metinlere ve çevirilere dair düşünce ufukumuzu genişletme-
siyle Charrière'in katkısı çok önemli.

Kitabın kapanış makalesi olan Özen Nergis Dolcerocca'nın "The
Tanzimat period and its diverse cultures of translation: Towards new
thinking in comparative literature" makalesinde de odakta edebiyat
metinleriyle birlikte çeviri pratikleri yer alıyor. Dolcerocca, Osmanlı
edebiyat ortamının ama özellikle de çeviri pratiklerinin karşılaştı-
rılmalı çalışan araştırmacılar için ne gibi imkânlar ve zorluklar açtığını
gösterirken statik ölççeklerle bu alanla ilişki kurmaya çalıştığımızda
neleri ıskalayabileceğimizi gösteriyor ve daha dinamik, bağlama
göre değişebilen ölççeklerle hem dünya edebiyatına/çevirisine hem
de Tanzimat edebiyatına/çevirisine bakmamız gerektiğine işaret edi-
yor. Dolcerocca'nın makalesi alandaki başka çalışmaları kullanması
ve bu çalışmaların ve kendi yorumunun senteziyle Tanzimat'ın çeviri
ortamının serencamını derli toplu sunmasıyla da yararlı.

*Ottoman Culture and the Project of Modernity: Reform and
Translation in the Tanzimat Novel*, tercüme kavramını asal eksen ala-

rak dönemi, edebiyatını ve çeviri pratiklerini yepyeni bakış açılarıyla analiz etmesi bakımından Osmanlı sonrası milli edebiyatları çalışan araştırmacılar, çeviribilimciler, karşılaştırmalı edebiyatçılar için çok kıymetli düşünme fırsatları sunuyor. Osmanlı'nın son yüzyılındaki edebiyatları kavramsallaştırmak için ufkumuzu genişleten bu kitabın en yakın zamanda Türkçeye de çevrilmesi dileğiyle. Edebiyatın Türk mü Türkçe mi olduğuna dair adlandırma savaşının bol bol hüsüm üretken ama hiç de üretken ve bereketli olmayan gerilimleri içerisinde huzursuz ve meraklı okurlar için bu derleme güzel bir düşünce deneyi fırsatı sunacaktır.